BRUNO WÜRTZ – omul pe care l-am cunoscut eu

Rândurile care urmează sunt scrise la solicitarea lui Sergiu Drincu pentru **Philologica Banatica** și sunt prilejuite de faptul că în 2018 colegul nostru Bruno Würtz ar fi împlinit 85 de ani. Ele sunt amintirile mele personale despre omul și cercetătorul științific Bruno Würtz, așadar vor fi, probabil, marcate de subiectivism, deși m-am străduit să nu mă îndepărtez de realitatea faptelor. Cred că pe Bruno l-am cunoscut prin 1974 sau 1975. Nu mai știu când a venit – cercetător – la Centrul de Științe Sociale care atunci fusese mutat, dacă îmi aduc aminte bine, de la Filiala din Timișoara a Academiei Române la Universitate. Bruno era într-un colectiv de cercetare din care mai făceau parte istorici, sociologi, psihologi, fiecare pe „felia" lui, dar sub același „acoperiș" (științe sociale), spre deosebire de filologi, care formau colectivul de filologie. Fusese director al Teatrului German din Timișoara. Deși am fost în relații apropiate, mai ales după 1989, nu mi-a vorbit niciodată despre această perioadă. Am citit în diverse locuri (inclusiv pe Wikipedia) că s-ar fi montat în spațiile acestui teatru microfoane, din dispoziția lui, că actorii erau obligați să urmeze cursuri de îndoctrinare marxistă, că erau „monitorizați" ideologic tot timpul și alte asemenea năzbâtii, pe care, cu bunăvoință le cred invenții și enormități, dacă nu răutăți gratuite. Totul se afirmă, de obicei, în mediul virtual al internetului, sub protecția anonimatului, așa că nu pot da crezare vorbelor de acest fel. Era, e drept, inflexibil, dar nu în rău, ci din corectitudine, și credea în ce face. La una din multele „chemări la ordine", pe care o aveau de suportat cercetătorii de la Centrul de Științe Sociale în fața comitetului de partid al Centrului Universitar (motivul era „disciplina", mai bine-zis prezența noastră timp de 8 ore într-un spațiu impropriu cercetării), eu am afirmat că dacă vom mai fi chemați încă o dată să fim mustruluiți,

BDD-A28405 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:19 UTC)

ni se va comunica şi semnarea certificatului de deces al Centrului de Ştiinţe Sociale. Toată lumea a tăcut, inclusiv cei din conducerea Centrului Universitar. După şedinţă, Bruno, care era membru în biroul organizaţiei de partid a unităţii noastre de cercetare, m-a luat deoparte şi mi-a spus să fiu mai atent, nu la ce spun, ci la felul cum spun; unii politruci nu sunt prea duşi la biserică, nu văd decât că sunt „atacaţi" făţiş de cineva. Drept e că nu m-am putut dezbăra o viaţă întreagă de un anumit mod de a spune lucrurilor pe nume. De obicei, nu mi-a făcut bine lucrul ăsta... Bruno îşi alesese ca tematici de cercetare (e vorba de mai mulţi ani) opera unor filosofi germani cu impact mare asupra gândirii europene din secolul 20. Cred că spun destul, mult, numele unor filosofi ca Heidegger, Gadamer, Bloch, Jaspers. Niciodată n-a lăsat ca rezultatele cercetărilor sale să zacă între copertele unor dosare pe care le cereau oficialităţile de la Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, instituţia care patrona cercetarea. S-au ivit, pe rând, volume dedicate lui Bloch, Gadamer (tipărite la Universitatea din Timişoara), lui Jaspers, care a făcut obiectul doctoratului său (apărute la Editura Facla din Timişoara şi la Editura Politică din Bucureşti). Culegerea de texte din opera lui Jaspers era tradusă aproape integral de Bruno, dar un tovarăş de la Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a ţinut neapărat să fie coautor al cărţii tipărite la Bucureşti şi şi-a adjudecat (apropriat) traducerea majorităţii textelor. Când mi-a dat cartea, necăjit, Bruno mi-a spus că i s-a furat munca, dar n-a putut spune nimic. A înghiţit jignirea şi hoţia, probabil din cauza condiţiilor care i s-au pus ca să poată tipări cartea. Toate cărţile tipărite la Universitatea din Timişoara, pe care mi le-a dat, au dedicaţii de mulţumire pentru ajutorul dat de mine la tipărirea lor (eram secretar ştiinţific al centrului de cercetări şi răspundeam de publicarea rezultatelor cercetărilor). În 1984 (ediţia a II-a, 1988) a tipărit un volum masiv, care a stârnit vâlvă: **Doctrinele principalelor secte ale creştinismului contemporan.** Se tipărea, în prima ediţie, în tiraj limitat (era destinat cu precădere activiştilor partidului comunist din judeţul Timiş), la Tipografia Universităţii din Timişoara. Referenţii ştiinţifici erau doar de faţadă dascăli de marxism-leninism. Nici ei nu erau convinşi de enormităţile pe care le spun studenţilor (poate cei care citesc aceste rânduri îşi amintesc de Ilie

BDD-A28405 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:19 UTC)

Luca sau de Ioan Peleș, referenți ai cărții). Așa că textul lui Bruno, în care cei de la Cabinetul județean de partid credeau că se profilează un atac științific la adresa creștinismului, era, în fond o subtilă și eficientă propagandă în favoarea neoprotestantismului. A avut „încăpățânarea" de a nu-l cita pe Nicolae Ceaușescu, nici în corpul cărții, nici în bibliografia de la sfârșit. Pentru „ateism" a citat doar două titluri insignifiante, vechi, între care un depășit și rizibil *Ghid al ateistului militant.* Cine dorește să știe mai bine cum gândea Bruno e invitat să citească doar introducerea (p. 1 – 8) și se lămurește. Curajul și poziția lui sunt de admirat (cartea a avut, cum spuneam, prima ediție în 1984, când România era departe de revoluția din 1989). Nu-mi amintesc ce s-a întâmplat cu exemplarul pe care mi l-a dat în 1984 (îl am doar pe cel din 1988), dar știu că în ianuarie 1990 m-am dus la Tipografia Universității și am cumpărat toate exemplarele rămase acolo din ediția a doua, cea din 1988 (cred că erau vreo 14). I-am dat o parte lui și a fost uimit și bucuros de gestul meu de „a lichida" astfel tirajul cărții. În 1989, i-a apărut, în trei volume, **Filosofia anticipării,** tot la Tipografia Universității. Era, *in nuce,* cartea apărută mai târziu, despre fenomenul New Age. Nu mai am exemplarele pe care mi le-a dat cu dedicație. Nu știam că va apărea sinteza despre New Age după câțiva ani, dar s-a întâmplat ceva care m-a lăsat fără aceste cărți. În decembrie 1989, cu vreo 10 zile înainte să înceapă mișcările din Timișoara, soția mea avea programată inspecția comisiei pentru susținerea gradului didactic I. În comisie erau trei cadre didactice de la Facultatea de Biologie a Universității din București (la Timișoara, Facultatea de Biologie se desființase). Un domn a plecat înapoi la București în seara zilei în care a fost susținută lucrarea, iar pe două doamne din comisie le-am invitat acasă (la un restaurant erau puține șanse să găsești ceva convenabil). D-na conf. M. S. s-a postat în fața rafturilor bibliotecii mele și a „inventariat" rapid cărțile. Alături de cărțile din domeniul filologiei, a văzut repede volumele de filosofie ale lui Bruno, unul despre Gadamer și cele trei volume ale cărții amintite mai sus. Le-a scos din raft și m-a întrebat dacă le poate lua. Situația era de așa natură, că n-o puteam refuza, mai ales că îmi spusese un pic mai înainte că soțul ei e cercetător în domeniul fizicii, dar mare iubitor de filosofie. Am

BDD-A28405 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:19 UTC)

rămas fără cărți, nu i-am mai spus lui Bruno de „înstrăinarea" lor, probabil mi-ar fi dat alte exemplare. Pe doamna M. S. n-o bănuiesc nicicum de vreo „provocare". Finalul anului 1989 este cel cunoscut de toată lumea: mișcările de la Timișoara au fost începutul sfârșitului pentru regimul totalitarist din România. N-am fost în Piața Operei sau în alte locuri fierbinți în acele zile, dar am urmărit atent tot ce se întâmpla în oraș. Primul meu contact cu manifestanții a fost cu vreo săptămână înainte de Crăciun, deci în primele zile ale revoltei timișorenilor. Un coleg din cartierul Circumvalațiunii adusese, pentru mai mulți dintre noi, câte un bidon de vin din podgoriile din preajma Aradului. Am mers cu mașina lui Sergiu Drincu (sau cu a mea ? – nu mai țin minte) să luăm vinul. La întoarcere spre zona Spitalului Județean, unde locuiam, am oprit în Piața Timișoara 700, a coborât o colegă cu vinul ei și am auzit strigătele mulțimii care invada atunci Piața Operei: „Jos Ceaușescu !". I-am și văzut pe manifestanți, erau aproape, la câteva zeci de metri. Am plecat spre casă, urmăriți de zgomotul mulțimii. A doua zi, Bruno m-a luat deoparte, la Centrul de Științe Sociale (eram la etajul VI al Universității, având de acolo o panoramă a orașului), a scos din geantă un plic A5 și mi l-a dat, recomandându-mi să-l deschid doar când voi fi singur. Am găsit momentul și l-am deschis. Înăuntru era o fotografie, făcută de undeva din blocurile (casele înalte) din Piața Operei, nu de o claritate impecabilă, dar cu un teleobiectiv care aducea în prim-plan figurile celor din piață. Peste un timp ne-am revăzut și m-a întrebat dacă am văzut ce mi-a dat. La răspunsul meu afirmativ, m-a sfătuit s-o păstrez cu grijă, pentru că ar putea fi un document, peste un timp. Am păstrat-o și o am și acum. În primăvara lui 1990, m-a întrebat dacă m-ar interesa un proiect. „De cercetare" ? am întrebat. Mi-a răspuns: „Nu" și a continuat cu câteva precizări: e vorba de o asociație creștină interconfesională, care s-ar numi „Metanoia" și care ar urma să-i unească pe toți cei interesați de idee, indiferent de religia căreia îi aparțin, Dumnezeu fiind Unul singur, pe care doar confesiunile îl divizează și-l „sechestrează" pentru fiecare în parte. Denumirea asociației creștine ar desemna „întoarcerea" spre creștinismul unic, a tuturor credincioșilor creștini. Eram încrezător în ceea ce făcea, așa că n-am ezitat să-l asigur că, atât cât voi putea și cât mă voi pricepe,

BDD-A28405 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:19 UTC)

îi voi fi alături. Mi-a spus că s-a gândit să-mi încredințeze redactarea și supravegherea apariției unei reviste care s-ar chema tot „Metanoia". Am fost de acord. Bruno discutase deja cu reprezentanți ai cultelor neoprotestante și cu cei din Oastea Domnului. N-a venit nimeni de la ortodocși și de la catolici. Sediul asociației era spațiul dezafectat al unei biserici baptiste de pe str. Odobescu. Întrucât „Metanoia" își propunea activități diverse (revistă, tipografie, editură, ajutorarea familiilor nevoiașe), am amenajat spațiul în funcție de necesități și de specificul spațiilor (tipografie și birouri la parter, depozite diverse la etaj). Bruno a insistat să grăbim tipărirea revistei, dar calitatea materialelor primite de la potențialii colaboratori nu-l mulțumea și am tot amânat apariția primului număr, deoarece am fi continuat cu greu să mai asigurăm continuitatea revistei. Macheta primului număr e și azi în posesia mea. Se implica direct și în celelalte activități ale asociației și era mereu nemulțumit de apucăturile de „proprietar total" ale unuia dintre cei din conducerea asociației (nu dau nume). Acesta a și contribuit ulterior la dezbinarea asociației, nu-l interesa decât să treacă pe numele lui toate ajutoarele venite din Elveția prin strădunța familiei Toggweiller (Lotte și Gerhardt). Și nu erau puține: mașini de tipar (inclusiv color), scule și substanțe pentru întreținerea mașinilor, consumabile (hârtie, cerneluri), computere. Bruno participa tot mai puțin, de la un moment dat, la luarea deciziilor, se detașa de comportamentul pur negustoresc al unor confrați din asociație. N-a fost de acord nici cu achiziționarea unui teren și ridicarea unei clădiri mari lângă Observatorul Astronomic. „Metanoia", pentru care pusese tot sufletul, era deturnată de la scopul inițial. A mers totuși înainte, urmărindu-și scopul: funcționarea asociației interconfesionale și activități culturale prin care să evidențieze ideea de unitate a creștinismului. Nu-l interesau procesele pe care și le deschideau, reciproc, la judecătorie sau în contenciosul administrativ, elvețienii și cel care se erija în stăpân absolut al bunurilor asociației. Noblețea ideii se stingea încet-încet... De vreo două ori, prin 1991, am fost acasă la Bruno, invitat de el. În una din zile am rămas câteva minute în fața unui fel de „panou" cu medaliile lui. Se mândrea cu ele, nu le-a „renegat", nu a comentat activitățile pentru care le-a primit. Îmi repeta că dacă nu-ți asumi tot ce ai făcut nu

BDD-A28405 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:19 UTC)

realizezi mare brânză în viață. Fusese, dacă nu mă înșel, și mecanizator și primise și pentru asta o medalie. Tot atunci, a scos dintr-o cutie mare de carton câteva exemplare din **Biblia** tradusă de Cornilescu (neoprotestantă) și mi le-a dat, spunându-mi că a avut, în vremea comunismului, câteva sute, primite prin intermediul prietenilor din Elveția, pe care le dădea celor din bisericile neoprotestante. Tot atunci mi-a spus că lucrează intens la redactarea unei istorii a religiilor, întrucât fusese solicitat să predea un curs cu acest titlu la Universitatea din Timișoara. Cartea a apărut, în 1991, la Tipografia Universității, cu titlul **Istoria religiilor.** Era primul volum dintr-un proiect mai amplu, pe care Bruno n-a mai apucat să-l ducă la bun sfârșit și cuprinde religiile „esențiale". Cursul era audiat de studenți de la facultăți diferite. Unii dintre ei au relatat, în presă ori pe net, experiențele benefice legate de receptarea ideilor din curs, de discuțiile purtate cu Bruno, de convingerile pe care știa să le inducă în ascultător omul care cunoștea în profunzime textul biblic, mai ales că iniția sau lua parte la numeroase dezbateri pe teme religioase. La începutul anului 1990 i-a apărut la editura timișoreană „Facla" o carte rezultată din preocupările anterioare: **Confruntări contemporane pe tema viitorului.** Cartea fusese predată editurii cu vreun an în urmă și trebuia să iasă pe piață în 1989. Apărea, cu un pic de întârziere, în condițiile în care cenzura comunistă dispăruse, așa că Bruno i-a adăugat un cuvânt însoțitor în care se preciza că unele gânduri nu putuseră să fie exprimate înainte de revoluție. Filosofia Europei secolului 20 era prezentă aici în laturile sale esențiale. Promitea o altă carte, de o sinceritate totală, cea care va apărea în 1992, la Editura de Vest, **New Age. Paradigma holistă sau revrăjirea Vărsătorului** (reeditată în 1994 de aceeași editură), una dintre cele mai citate cărți pe această temă. Nu intru în amănunte și nu am competența să apreciez cartea. În orice caz, provocărilor „noii ere", le contrapunea, în finalul textului, fraza: „Dar omenirea mai are o alternativă: să-l urmeze pe Cel ce a afirmat despre Sine: **Ego sum lux mundi. Qui sequitur Me... habebit lucem vitae** (Ioan, 8, 12)". Pot susține, la un sfert de veac de la trecerea sa în neființă, că a fost crezul său sincer într-o epocă în care debusolarea era „la modă", în care majoritatea oamenilor se făcea că crede în directivele ideologice

BDD-A28405 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:19 UTC)

comuniste. A fost ultima carte (nu știu dacă și ultimul text) scris(ă) de Bruno. Muncea epuizant, și lucrul acesta s-a văzut. Într-o dimineață mă aflam la „Metanoia" și aflu că în noaptea dinainte fusese internat la urgență, că ficatul era distrus. Știam că Bruno avea diabet, că fusese internat tot la urgență pe când era director la Teatrul German și că făcea eforturi mari de tot să mențină echilibrul funcțional al corpului. Nu știu dacă era adevărat, dar am auzit că făcea cure dese cu pătrunjel proaspăt cules din grădină, care l-ar fi ajutat să stopeze ciroza. Era o lună călduroasă de vară-toamnă. La înmormântare, în cimitirul din Mehala, alături de familie, am fost toți colegii lui, toți cei care lucrau la „Metanoia" și multe persoane care cred că aparțineau cultelor neoprotestante. După slujba făcută de un preot catolic, cei din grupul de la „Metanoia" au cântat câteva cântece specifice cultelor neoprotestante. Legătura mea cu „Metanoia" a dispărut, nu m-am mai dus acolo. Curând asociația s-a destrămat.

De opera lui Bruno s-a interesat, la zece ani de la moartea filosofului, profesorul Ivan Evseev. Împrejurările ne-au adus împreună la un moment dat. În 2002, profesorul Evseev a fost membru în comisia care mi-a acordat titlul de profesor universitar. Era bolnav, dar a acceptat să facă parte din comisie. Am fost acasă la Domnia-sa să iau referatul, nu mai ieșea din casă. M-a întrebat dacă am cărțile lui Bruno. Le aveam pe toate, mai puțin cele trei volume din **Filosofia anticipării**, dar le avea domnul Evseev. I-am promis că i le voi da, însă situația Domniei-sale s-a înrăutățit, curând a decedat și n-a mai apucat să se ocupe de reeditarea volumelor lui Bruno.

Pe soție și pe unul dintre fiii săi i-am cunoscut. Băiatul lui era tehnician de vânătoare și pescuit la o păstrăvărie de lângă Văliug, de unde am cumpărat de câteva ori pește. De câte ori trec spre Gărâna, traversez și o parte din Văliugul său natal și mă gândesc cu strângere de inimă la un om de care am fost apropiat o perioadă destul de lungă.

LIVIUS PETRU BERCEA

BDD-A28405 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:19 UTC)